

REFORMÁTUS EGYHÁZI KÖNYVTÁR

Új folyam • 9

Sorozatszerkesztő

BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

Kálvin János

A MÁSODIK
KORINTHUSI LEVÉL
magyarázata

Kiadja

A Magyarországi Református Egyház

Kálvin János Kiadója

Budapest, 2015

SZABÓ ANDRÁS
fordítását átdolgozta és jegyzetekkel ellátta
BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

TARTALOM

Előszó	7
Kálvin ajánlólevele	9
A levél tartalma (Argumentum)	10
Első rész	15
Második rész	39
Harmadik rész	51
Negyedik rész	66
Ötödik rész	83
Hatodik rész	102
Hetedik rész	113
Nyolcadik rész	127
Kilencedik rész	141
Tizedik rész	149
Tizenegyedik rész	163
Tizenkettedik rész	179
Tizenharmadik rész	195
Rövidítések	205

ELŐSZÓ

Kálvin 1546 júniusában fejezte be a második Korinthusi levélhez írt kommentárját, és augusztus 1-jén keltezte ajánlását Melchior Wolmarnak, aki Kálvint bourges-i tanulmányai idején (1529–31) vezette be a görög nyelv alapismereteibe.

A kommentár azonban csak 1548 végén jelent meg Genfben, Gerardus nyomdájában, sőt, a kialakult gyakorlattól eltérően, francia változata már 1547-ben napvilágot látott, szintén Gerardusnál. Kálvin eredeti szándéka az volt, hogy Strasbourgban, Wendelinus Rihelius nyomdájában adatja ki ezt a kommentárját is, ugyanúgy, ahogy a Római levél és az első Korinthusi levél magyarázatát. A strasbourgi kiadó pedig feltehetően sorozatot tervezett, mert az előzőleg nála megjelent két kommentár tipográfiája azonos. Azonban a schmalkaldeni háború (1546–47), majd az augsburgi interim (1548) miatt megnehezdedtek a kommunikációs viszonyok, s maga Kálvin egy Falais márkinak írt levelében aggodalmát fejezte ki, hogy talán a Strasbourgba eljuttatott kézirat elveszett.¹ Egyes feltételezések szerint Rihelius ugyan kinyomtatta, de nem maradt fent egyetlen példánya sem, más feltevések szerint Rihelius visszaküldte a kéziratot Genfbe. Mindenesetre azután Kálvin már csak Genfben adta ki munkáit. Mások szerint a munkakapcsolat megszűntének az is oka lehetett, hogy Rihelius nyomdája nem rendelkezett megfelelő héber betűkkel.² A kommentár Kálvin életében még háromszor jelent meg, gyűjteményes formában, lényegtelen változtatásokkal (1551, 1556, 1557). 1557 februárja és novembere között pedig csaknem hetven ige hirdetést tartott a levélről, ezek szövege még lappang.³

A fordítás Szabó András (1871–1957) székelyudvarhelyi klasszika filológus munkája. Kéziratban fennmaradt fordítását – pótolva a hiányzó, feltehetően elkallódott szakaszokat – a Corpus Reformatorum sorozatban megjelent szöveggel vetettük egybe, melyben a kommentár

¹CO 12,423.

²A kiadás bonyodalmairól lásd T. H. L. Parker, *Calvin's New Testament Commentaries*, T&T Clark, 1971. 20–22. o.

³Wulfert de Greef, *The Writings of John Calvin*, John Knox Press, 2008. 100–101. o.

tár 1556-os kiadása szerepel.⁴ Figyelembe vettük még a genfi Librairie Droz filológiai kiadását, melynek jegyzetei nagyban segítik annak megértését, hogy Kálvin milyen szempontok alapján készítette saját bibliafordítását.⁵ Egyes nehezebben érthető szakaszoknál megtekintettük az 1547-es francia nyelvű változatot is. Jegyzeteinkben ezúttal is megjelöltük az Institutio azon helyeit, ahol Kálvin a levél egy-egy szakaszára kitér, illetve tágasabb mondandójába építi.

Mire Kálvin műve megjelent, a reformáció (és az ellenreformáció) első és második nemzedékéből már számosan írtak és jelentettek meg kommentárt, és a régi munkák is sorra hozzáférhetővé váltak. Csak néhány név a fontosabb szerzők köréből: Erasmus (Annotationes, 1524/1535), Zwingli (1528), Jacobus Faber (1531), Cajetan (1531), Melancthon (1535), Bullinger (1537), Johannes Gagneius (1538), Pellikan (1539); és a régiek közül: Ambrosiaster, Chrysostomus, Lombardus, Aquinói, Glossa ordinaria, Nicolaus Lyra, Dionysius Carthusianus.⁶ Kálvinnak azonban több célja is volt kommentársorozatával. Amellett, hogy munkaterve szerint az egész Szentírást végig akarta magyarázni, legalább ugyanilyen fontos volt a bibliai szöveg megfelelő és szabatos fordítása, valamint az, amit Peter Martyr Vermiglihez írt levelében mond: a könyvek rengetege között mindenekelőtt komoly, tudós és alapos kommentárokra van szükség jó ítéletű kegyes férfiaktól, akiknek megvan a tekintélye is és a bölcsessége is.⁷ Magyarázatai során leginkább Melancthon, Bullinger és Bucer szemléletmódját érvényesíti a megértés, a magyarázat és az alkalmazás összefüggésében, de leginkább az alkalmazást tartja fontosnak. Ezzel részben a reformáció munkájára világít rá, részben a keresztyén gyülekezet be rendezkedését és egész életét állítja az evangélium fényébe, ahogy ezt kommentárja utolsó sorában összefoglalja: „Isten... nem külön-külön ajándékozza meg Lelkével az egyes embereket, hanem kegyelmének mértéke szerint adja azt kinek-kinek, hogy az egyház tagjai kölcsönösen osztozva ápolják az egységet.”

Bogárdi Szabó István

⁴Ionannis Calvini Commentarii in secundam Pauli Epistolam ad Corinthios, (C) 50,1–156.

⁵Ioannis Calvini Opera Exegetica, Vol. XV, ed. Helmut Feld, Genève 1994.

⁶Vö. Ganóczy, Alexandre, Le Bibliothèque de l'Académie de Calvin, Geneva: Droz, 1969.

⁷(C) 15,219–20: *graves eruditas et solidas piorum recteque sentientium hominum, et qui puri autoritate iudicioque praediti sunt, lucubrationes exstare in primis necesse est.*

KÁLVIN AJÁNLÓLEVELE

A kiváló férfiúnak, Melchior Wolmar Rufus jogtudósnak, Kálvin János.

Üdvöz légy! Ha megrónál, s nem csupán azért, mert mellőztelek, hanem mert faragatlanul oly sokáig nem is írtam neked, megvallom, aligha találnék mentséget a magam számára. Hiszen ha arra hivatkoznék, hogy mekkora távolság választ el minket, s hogy öt teljes évig nem találtam senkit, akinek feléd vezetett volna útja, ez ugyan igaz, de tudom, mégiscsak gyenge magyarázkodás. Ezért úgy vélem, a legjobb az, ha valami kárpótlást ajánlok neked, mely részben jóváteheti a múlt hibáit, és egyúttal felold minden vétkes mulasztásom alól. Íme hát, neked ajánlom Pál apostol második Korinthusi levelének kommentárját, melyet a tőlem telhető legnagyobb igyekezettel írtam meg. Nem kétlem, méltányolni fogod, mint megfelelő kárpótlást. Ugyanakkor más és súlyosabb megfontolások is arra készítettek, hogy neked ajánljam munkámat.

Mindenekelőtt hadd idézzem fel, hogy mekkora hűséggel ápoltad és erősítetted egykor (s bizony, jó régen) szárbá szökött barátságunkat, hogy meg is maradjon; hogy milyen nagyvonalúan álltál rendelkezésemre, és tettel szolgálatokat érettem, amikor csak úgy láttad, módodban áll irántam való jó érzéseidet tanúsítani; hogy milyen körültekintően ajánlottad fel segítségedet, nehogy megrekedjek, hanem előrébb jussak akkori hivatásomban. De leginkább az első idők emléke lelkesít, amikor atyám jogi tanulmányokra küldött, s én a te vezetésed és nevelő munkád mellett kiegészíthettem a jogot a görög irodalom tanulmányozásával is, melynek oly kiváló tanára voltál. Bizony, nem a te hibád, hogy nem jutottam benne többre. Bár rendkívüli készséged minden akadályt elhárított tanulmányaim befejezése elől, atyám halála elszóllított ezektől. Mindazáltal igen sokkal tartozom neked, mert te vezettél be azokba az alapismeretekbe, melyek később óriási előnyömre szolgáltak. Ezért nem is tudhatom jobban megörökíteni hálámat az utókor számára, mint így, hogy átnyújtom neked ezt [a munkát], mely voltaképpen a te fáradozásod gyümölcse.

Isten hozzád!

Genf, 1546. augusztus 1.

A LEVÉL TARTALMA (ARGUMENTUM)

Amennyire a levél utalásaiból következtetni lehet, úgy tűnik, hogy bár Pál első levele nem maradt hatástalan a korinthusiak körében, mégsem érte el a kívánt eredményt; továbbá a megromlott lelkűek közül néhányan, mit sem törődve Pál tekintélyével, kitartottak macacsságukban. Így tehát az, hogy Pál oly nagy gonddal szól hol a saját hűségéről, hol tisztének méltóságáról, annak a jele, hogy a korinthusiak nem álltak még teljesen talpra. Világos szavakkal panasolja, hogy voltak, akik inkább gúny tárgyává tették első levelét, mintsem hogy orvosságként vették volna.

Ezt a levelet Makedóniából írta, látva, hogy milyen állapotban van a gyülekezet, s tudva ugyanakkor, hogy más elfoglaltságai miatt csak később mehet hozzájuk, mint eredetileg tervezte. Így már látjuk, hogy mi volt a célja a levélírással: befejezni, amit már megkezdett, hogy odaérkezésekor mindent jó rendben találjon.

Levelét, szokása szerint, köszöntéssel kezdi, hálát adva Istennek, hogy csodálatosan kimentette őt a nagy veszedelmekből, s egyúttal mellékesen felhívja a korinthusiak figyelmét arra, hogy hányattatásai és nyomorúságai az ő üdvükre-javukra szolgáltak; Pál ezzel is, mintegy testvéri záloggal magához köti őket, főleg miután a gonoszok arra használták ki nyomorúságait, hogy meggyengítsék befolyását. Azután, mentségül késedelmére, azt mondja, hogy nem könnyelműségből vagy állhatatlanságból változtatta meg útitervét, s egyáltalán nem akarta őket becsapni, s nem is állt szándékában más, mint amiről értesítette őket, mert minden szavában ugyanaz a kitartó lelkület nyilvánul meg, amit már megtapasztalhattak a tanításában. Itt röviden érinti, hogy milyen szilárd és erős volt igehirdetésének igazsága, mint amely Krisztuson alapszik, aki által Isten minden ígéretét megerősítette és biztosította – ez itt az evangélium fenséges magasztalása. Azután közli távolmaradásának okát is: nem tudott volna vidám szívvel és nyugodt lélekkel közlőjük menni. Itt külön kitér azokra, akik útitervének megváltoztatására megrágalmazására használták ki. Ezzel pedig a korinthusiakra hárítja a hibát, mert még nem voltak kellően felkészülve a fogadására. Egyúttal azonban jelzi azt is, hogy milyen nagy atyai szeretettel van irántuk, hiszen azért tett le arról, hogy városukba utazzék, nehogy kénytelen

legyen szigorúan fellépni ellenük. De hogy senki ne tegyen ellenvetést amiatt, hogy eközben írásaiban a legkevésbé sem mérsékelte szigorúságát a korinthusiakkal szemben, azzal mentegeti első levelének heves hangütését, hogy mások miatt kellett ehhez folyamodnia, akik akarta ellenére kényszerítették őt erre. S hogy ez a szigorúsága mennyire jóakarattól fakadt, azzal a kérésével bizonyítja, hogy fogadják vissza szeretetükbe azt a kárhuzatos személyt is, aki miatt oly heves indulatra lobbant (mivel azóta az illető már jelét adta a megtérésnek). Ezután azt is bizonyosággal hozza fel az irántuk való szeretetére, hogy mindaddig nem szűnt nyugtalansága, míg Titusztól nem értesült felőlük. Az ilyen aggodalom szeretetből fakad. S ha már megemlítette Makedóniába tervezett útját, szolgálatának dicsőségéről kezd beszélni.

Minthogy azonban azok a finnyás apostolok, akik ki akarták őt szorítani, könnyen legyőzték volna önnön magukat dicsérgetve, kijelenti, hogy az ő dicsekedése a munkáján alapul, s nem az emberektől kölcsönzi azt, s ezzel jelzi, hogy semmi köze nincs vádolóihoz, s egyúttal meg is cáfolja balga dicsekedésüket. Ugyanitt fenséges szavakkal emeli ki igehirdetésének eredményességét, és azzal fokozza apostoli szolgálatának méltóságát, hogy az evangéliumot a törvénnyel hasonlítja össze. Mindazáltal előre leszögezi, hogy semmit sem tulajdonít magának, mintha bármi a sajátja volna, hanem akármi legyen is az, mindent Istentől kapott.

Ezután ismét felhossa, hogy milyen hűséggel és feddhetetlenséggel végezte a rábízott feladatot, és megrója azokat, akik rosszindulatúan rágalmazták őt. Sőt, szent bizakodással magasabbra emelkedve kijelenti, hogy akik nem ismerik fel evangéliumának világosságát, azokat a Sátán vakította meg. Aztán, belátva, hogy alázatossága – amely a világ szerint megvetendő volt¹ – nagyban csökkentheti apostolságának tekintélyét, gyors ellentámadással nemcsak megszünteti ezt a botránkozást, hanem az ellenkezőjére fordítja, és azt mondja, hogy Isten kegyelmének gazdagsága csak még jobban tündöklék azáltal, hogy e drága kincset földi cserépedényekben helyezte el. Így azt, amit rosszakarói a kárára szoktak felhozni, most a saját dicsőségére fordítja, mivel bár sok nyomorúság terhe nyomja, de mint a palma, mindig győztesen növekedik.

Ezt a negyedik rész közepéig tárgyalja. Minthogy azonban a keresztyének igazi dicsősége a világon kívül van, emlékeztet, hogy a jelenvaló élet megvetése és a külső ember megöklése révén kell

¹A francia változat figyelembevételével: *comme de fait il estoit contemptible au monde.*

a halhatatlan élet boldogságára felkészülniük buzgó lelki igyekezettel. Aztán kicsit később, az ötödik rész kezdete után azzal dicsekedik, hogy ezzel az indulattal áthatva semmi más nem kíván, csak azt, hogy szolgálatát az Úr igazolja, s reméli, hogy a korinthusiak maguk lesznek a tanúi tisztességének. Csakhogy mivel nagyravágyással vagy kérkedéssel gyanúsíthatták, újból megismétli, hogy őt nem a saját ügye, hanem a szerencsétlen körülmények készítetik arra, hogy törekedjék becsületét megőrizni, de ezt is a korinthusiak javára teszi, mert hasznukra válik, ha így gondolkoznak, s erre a meggyőződésre jutnak. Megerősíti, hogy üdvösségükön kívül nem törődik mással. Ennek megerősítése végett egyetemes tanítást csatol arról, hogy mi legyen Krisztus szolgáinak eltökélt célja, tudniillik hogy magukról lemondva az Úrnak éljenek. S végül arra következtet, hogy az új életen kívül minden egyebet semmibe kell venni, s ezért egyedül azt becsüljük, aki megtagadja magát.

Innen rátér az evangéliumi küldetés lényegének kifejtésére, hogy annak nagyszerűségével és páratlanságával mind a szolgálát, mind a közösséget szent köteleességtudatra indítsa. Ez áll a hatodik rész elején. S miután itt ismét megemlíti, hogy milyen hűséggel látja el tisztét, szelíden megrója a korinthusiakat, mert csakis ők maguk akadályozzák meg önmagukat abban, hogy elvegyék az áldásokat. A szemrehányást azzal folytatja, hogy buzdítást fűz hozzá: kerüljék a bálványimádást. Ebből pedig látható, hogy még nem jutottak odáig a korinthusiak, ahova szerette volna. Ezért okkal panasolja fel, hogy mindez az ő hibájuk, mert nem hallgatnak erre a világos tanításra. De miután nem akarja felette érzékeny lelküket kemény dorgálással sem megrendíteni, sem elidegeníteni, újra biztosítja őket irántuk való jóindulatáról, s befejezi szigorúsága indoklását – amelyet hirtelen félbeszakított –, ámbar más módon. Ugyanis nagyobb bátorságot véve megvallja, hogy nem volt ellenére szomorúságot okozni nekik, mert ez még inkább a javukra vált.² S amikor sikerüknek örvend, kijelenti, hogy milyen indíttatással akar róluk gondoskodni. Ez a 7. rész végéig tart. A 8. rész kezdetétől a 9. rész végéig adománygyűjtésre buzdítja őket – erről az első levél utolsó részében szólt már. És dicséri őket, hogy jól indultak el, de hogy a buzgóság heve – amint történni szokott – idővel ki ne aludjék, sok érvel erősíti őket, hogy állhatatosan haladjanak a megkezdett úton. A 10. résztől kezdi tisztázni magát és apostolságát azoktól a rágalmaktól, amelyekkel a gonoszok gyötörték. S először is bizonyítja, hogy kitűnően fel van

²A francia változat figyelembevételével: *Pour ce que ce qu'il en avoit fait, estoit tourné à leur grand prouffit.*

szerelve a Krisztus katonája számára szükséges fegyverekkel. Azután jó lelkiismeretében bízva és arra támaszkodva megerősíti azt a szigort, amit az első levélben alkalmazott, és rámutat, hogy éppen akkora ereje van köztük munkálkodva, mint amekkora súlya van távollétében írt szavainak. Aztán összehasonlítja magát velük, és rámutat, mennyire hiábavaló az elbizakodottságuk. A 11. részben arra kéri a korinthusiakat, hogy vessék el azokat az aljas törekvéseket, amelyek megrontották őket, s figyelmeztet, hogy nincs veszélyesebb dolog annál, mint eltérni az evangélium egyszerűségétől. Aztán azzal érvel, hogy nem ő a hibás azért a fejleményért, hogy szolgálatát kezdték alábecsülni, miközben mások iránt nagyobb kedvezést mutattak, hanem ennek oka a kevélységük vagy elpuhultságuk, hiszen mások sem adtak nekik sem jobbat, sem kiválóbbat, ő maga pedig csak azért lett szemükben megvethetővé, mert nem ajánlgatta magát választékos beszéddel, és mert gyengeségüknek kedvezve önkéntes megalázkodással engedett a saját jogából. Ez az ironia burkoltan magában foglalja hálátlanság miatti szemrehányását is: ugyan miféle méltányosság volna az, hogy éppen azért becsülik őt kevésbé, mert alkalmazkodott hozzájuk? Mindazáltal állítja, hogy nem azért mondott le a neki járó javadalomról is, mert kevésbé szeretné a korinthusiakat, hanem azért, hogy semmi módon se kerekedjenek fölébe az alapostolok, akik – láthatóan – ezzel a mesterkedéssel szóttek cselet ellene.

Miután megfeddte a korinthusiakat méltánytalan és rosszindulatú ítéletükért, kegyes dicsekvéssel szól magáról, s felidézi, hogy milyen nagyszerűen kérkedhetne, ha akarna, de kijelenti, bár nem való hozzá, hogy a saját dicséretét hirdesse – érettük megteszi.³ Végül, mintegy a küzdelem hevében magára mutatva, azt mondja, hogy dicsekedésének legfőbb része az alázatosság, amit a gőgösök lenéztek. Őt ugyanis arra intette az Úr, hogy csak erőtlenségeivel dicsekedjék. A 12. rész vége felé újból panaszt tesz amiatt, hogy efféle ízetlenségre kényszerítik őt a nagyravágyó emberekhez ragaszkodva, akik miatt elidegenednek Krisztustól. Emellett keményen kikel azok miatt, akik makacsul dühöngtek ellene, s korábbi gonosz tetteiket tetézték ezzel az arcátlan ellenkezéssel. A 13. részben kijelenti, hogy az ilyeneknek keményebb büntetése lesz, s általában mindenkit arra kér, hogy apostolságát ismerjék el, mert ez a saját javukat fogja szolgálni, hiszen végetes lenne rájuk nézve, ha lenéznék azt, aki felől már megtapasztalták, hogy az Úr biztos és hűséges követe.

³A francia változat pontoslt: *Que pour l'amour d'eux il est contraint de faire du sot az irántuk való szeretet kényszerítette, hogy adja a bolondját.*

ELSŐ RÉSZ

1. Pál, Jézus Krisztus apostola az Isten akaratából, és Timóteus testvér, az Isten gyülekezetének, amely Korinthusban van, együtt mindazokkal a szentekkel, akik egész Akhájában vannak: 2. Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól. 3. Áldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, az irgalmasságok Atyja és minden vigasztalásnak⁴ Istene; 4. aki megvigasztal minket minden nyomorúságunkban, hogy mi is megvigasztalhassuk a mindenféle nyomorúságba esetteket azzal a vigasztalással,⁵ amellyel Isten vigasztal minket. 5. Mert amilyen bőségesen kijutott nekünk⁶ Krisztus szenvedéseiből, olyan bőséges a mi vigasztalásunk is Krisztus által.

1. Pál... apostol. Hogy miért írja magát Krisztus apostolának, s miért teszi hozzá, hogy ezt a tisztséget Isten akaratából kapta, arra nézve lásd az 1. levelet,⁷ ahol elmondja, hogy csak azokra kell hallgatni, akiket Isten küldött el, és az ő szájából szólnak. Következésképpen, két dolog szükséges ahhoz, hogy valakinek tekintélye legyen: az elhívás, valamint az, hogy az elhívott hűségesen gyakorolja tisztségét, s Pál mindkettőt elmondhatja magáról. Jóllehet ugyanezt mondják az alapostolok is, miután mások címét használják, semmit sem érnek Isten fiai előtt, és könnyű is szemérmertlenségüket megcáfolni. Tehát nem elég a puszta név, ha nem párosul az igazsággal, mert aki azzal áll elő, hogy apostol volna, az a munkával is bizonyítsa magát annak.

Az Isten gyülekezetének... mindazokkal a szentekkel együtt. Minden esetben meg kell jegyezni, hogy azokat nevezi gyülekezetnek, akik között annyi bűn halmozódott fel. Mert egyesek bűnei nem gátolják, hogy gyülekezetnek nevezzük azt, ami a vallás igazi jegyeivel bír. De mit ért ezen: *mindazokkal a szentekkel...*? Talán a gyülekezetten kívül állottak ezek a szentek? Válaszom: ez a kifejezés azokra a hívőkre vonatkozik, akik szétszórva éltek a tartomány különböző

⁴Kálvin: *omnis consolationis*; Vulgata, Erasmus: *totius consolationis*.

⁵διὰ τῆς παρακλητικότητος. Kálvin: *per consolationem*; Vulgata: *per exhortationem*.

⁶ἐν ἡμῖν. Kálvin: *in nos*; Erasmus: *in nobis*. Lásd magyarázatánál.

⁷Lásd az 1Kor 1,1 magyarázatánál.

részeiben. Valószínű ugyanis, hogy azokban a zavaros időkben, amikor mindenütt dühöngtek Krisztus ellenségei, sokan sokfelé szóródtak, s csak nagy nehézségek árán tudtak szent összejöveteleket tartani.

3. *Áldott az Isten.* Mint már említettük, azért kezdi levelét ezzel a hálaadással, hogy részint Isten jóságát hirdesse, részint saját példájával bátorítsa a korinthusiakat az üldözések bátor vállalására, részint pedig kegyes dicsekedéssel emelkedjen fölül az álapostolok rosszululatú gáncoskodásain. A világ alávalósága ugyanis olyan, hogy a vértanúságot,⁸ amelyre csodálattal kellene tekinteni, kigúnyolja, a kegyes emberek nagyszerű diadaljeleiben pedig okot keres a gyalázkodásra. *Áldott az Isten* – mondja. *Miért? Aki megvigasztal minket* – vagyis vonatkozó névmást használ okhatározó helyett. Pál bátor és vidám lélekkel viselte el a megpróbáltatásokat, s ezt a bátorságot Istennek tulajdonítja, mert az ő vigasztalására támaszkodva nem bukott el. *A mi Urunk Jézus Krisztus Atyjának* nevezi, s nem ok nélkül, hiszen jótéményekről szól, márpedig ahol nincs Krisztus, ott nincs az Istennek jótéménye sem, viszont ahol közbenjár Krisztus, *akiről nevezeték minden nemzetség mennyen és földön,*⁹ ott megvan az Istennek minden könyörületesége és vigasztalása, sőt ott van az Atya szeretete, melynek forrásából származik minden egyéb.

4. *Hogy mi is megvigasztalhatassunk...* Az imént igazolta nyomorgatásait a gyalázzal és a balhírekkel szemben. Most – nem kétséges – ugyanilyen módon buzdítja a korinthusiakat: a mennyei vigasztalás győzelemre segítette őt, ám ez az ő javukra és üdvösségükre történt, és pedig ezért, hogy ők is bátran csatlakozzanak hozzá a hosszútűrésében, mintsem hogy gögösen lenézzék küzdelmeit. Hiszen miután az apostol nem magának, hanem az egyházért élt, bármilyen kegyelmi ajándékot adott neki Isten, ő azt nem úgy tekintette, mint amit egyedül ő kapott, hanem mint amely révén még több lehetősége támadt másokat megsegíteni. Igen, Pál példája is arra ösztönöz, hogy ha jót tesz velünk az Úr, legyünk bőkezűek felebarátaink iránt. Ne rejtegesük a Lélek gazdagságát, hanem ki-ki amit kapott, fordítsa másokra. Bár ez elsősorban az ige szolgálira nézve érvényes, mégis mindenkire közösen vonatkozik, kire-kire a maga mértéke szerint. Eszerint Pál itt elismeri, hogy őt Isten vigasztalása azért tartotta meg, hogy másoknak vigasztalására lehessen.

5. *Mert amilyen bőséggel kijutott nekünk.* Ezt a mondatot kétféleké-

⁸A francia változat kiegészíti: *des martyres et afflictions des fidèles* – a vértanúságot és a hívők szorongatásait.

⁹1Kor 3,15.

pen lehet értelmezni: cselekvő és szenvedő értelemben.¹⁰ Ha cselekvő értelemben vesszük, ezt fogja jelenteni: minél inkább próbára tesznek a különböző nyomorúságok, annál nagyobb tehetségem lesz mások vigasztalására. Nekem azonban jobban tetszik a szenvedő értelem, tudniillik hogy Isten a nyomorúságok mértékéhez képest megsokszorozza vigasztalásait.¹¹ Ez történt Dáviddal is, aki ezt mondja (Zsolt 94,19): *Mikor megsokasodtak bennem az én aggodásaim, a te vigasztalásaid megvidámították lelkemet.* De Pál szavaiban teljesebb a tanítás, mert a kegyes emberek nyomorúságait Krisztus szenvedéseinek nevezi, miként másutt (Kol 1,24) mondja, hogy az ő *testében betölti, ami híja van Krisztus szenvedéseinek.* Bár jók és rosszak egyaránt osztoznak e jelen élet nyomorúságaiban és sanyarúságaiban, mégis, amikor a hitetlenekkel esnek meg, az isteni átok jelei ezek, hiszen a bűn miatt következnek be, és az Isten haragján és az Ádámmal való közösségen kívül nincs is bennük semmi más, s ez csak lesújthatja a lelket. Ellenben a hívők mindezalatt Krisztushoz hasonlónak formáltatnak, s testükben hordozzák az ő halálát, hogy Krisztus élete is láthatóvá legyen majd bennük.¹² Azokról a nyomorgatásokról beszélek, amelyeket a Krisztusról szóló bizonyágtételért vállalnak,¹³ mert amikor az Úr vesszői sújtják bűneiket, és számukra ezek üdvösek is, mégsem mondjuk, hogy Krisztus szenvedéseinek részesei volnának, csak ha az ő nevéért szenvedik ezeket, miként az 1Pt 4,13 mondja. Tehát Pál azt fejezi ki, hogy Isten mindig vele van a sanyargatásokban, gyengeségében pedig Krisztus vigasztalásai erősítik, hogy ne vehessen rajta diadalt a rossz.

6. *De akár nyomorgattatunk a ti vigasztalásotokért¹⁴ és üdvösségetekért, ami hathatós ugyanazon szenvedések elviselésére, mint amelyeket mi is szenvedünk; akár megvigasztaltatunk a ti vigasztalásotokért és üdvösségetekért: 7. erős a mi reménységünk felőletek,¹⁵ tudván, hogy amiképpen társaink vagytok a szenvedésben, azonképpen a vigasztalásban is.¹⁶ 8. Mert nem akarjuk, hogy ne tudjatok, testvéreim, a mi nyomorúságunk felől, amely Ázsiában esett rajtunk,¹⁷ hogy mérték felett, erőnket meghaladó mó-*

¹⁰ὅτι καθὼς περιοσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς – tkp. amiképp bővölködnek bennünk Krisztus szenvedései.

¹¹Vö. *Ambrosiaster*, ad loc.

¹²Vö. 2Kor 4,10.

¹³Vö. ApCsel 23,6.11; Jel 1,9.

¹⁴Vulgata: *exhortatio*.

¹⁵ὁμοῦ ὅμοιον Kálvin: *de vobis*; Vulgata, Erasmus: *pro vobis*.

¹⁶Kálvin copula nélkül egybeolvassa a mondatot. Lásd magyarázatánál.

¹⁷Erasmus a ὅτι ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡμῶν κλιθεῖσθαι javasolja megváltoztatni így:

don megterhelgettünk, úgy, hogy életünk felől is aggodalomban voltunk;¹⁸ 9. sőt, mi magunk kimondtuk önmagunk fölött a halálos ítéletet,¹⁹ nehogy bizakodhassunk önmagunkban, hanem Istenben, aki életre támasztja a holtakat, 10. aki ilyen nagy halálból megszabadított és szabadít minket, akiben reménykedünk, hogy ezután is meg fog szabadítani; 11. velünk együtt munkálkodva ti is, érttünk könnyörögve, hogy a sokak által nekünk adatott kegyelmi ajándékért sokan adjanak hálát érttünk.

6. Akár nyomorgattatunk. Mivel az erős a mi reménységünk felőletek kifejezés előtt copula van, Erasmus úgy gondolta, valami igét kell odaérteni, ami megfelelne a ti vigasztalásotokért és üdvösségetekért kifejezésnek, ekképpen: akár sanyargattatunk..., az a ti vigasztalásotokért történik.²⁰ Szerintem azonban valószínűbb, hogy azért van itt copula, mert mintha ezt mondaná az apostol: így is, vagy: mindkét esetben. Azt már említette, hogy a vigasztalást azért kapja, hogy kitöltse másokra. Most tovább megy: erős reménysége van arra nézve, hogy részesezni fognak a vigasztalásban. Tegyük hozzá, hogy a legrégebb görög kéziratok némelyike mindjárt az első tagmondat után hozza ezt a kifejezést (és a mi reményünk erős felőletek), s ez eloszlatja a kétértelműséget. Hiszen ha ez középen áll, akkor ugyanúgy vonatkoztatni kell az előtte álló, mint az utána álló részre. Mindazáltal, ha valaki az egyes részeket, egy ige beszúrásával, külön-külön mondatokként akarja olvasni, az sem baj, és az értelme sem lesz annyira más. Ha mégis egybeolvassuk az egészet, így kell feloldani az egyes részeket: az apostol sanyargattatik, és a vigasztalás által megtartatik a korinthusiak üdvére: ennél fogva reménye van arra, hogy a vigasztalásban, amelyben neki része van, végül ők is részesek lesznek. Én ebben a rendben gondoltam a legmegfelelőbbnek. Egyébiránt jegyezzük meg, hogy a sanyargattatás²¹ itt nemcsak a külső nyomorúságra vonatkozik, hanem a lélekre is, a vele ellentétes megvigasztaltatásnak (παράκαλιεῖσθαι) megfelelően. Ezzel azt fejezi ki, hogy az emberek lelkét gyötri az aggodalom a nyomorúság érzése miatt. Amit vigasztalásnak fordítottunk, az görögül παράκλησις, s ez felhívást, buzdítást is jelent.

ὕπερ τῆς θλίψεως γενομένης ἡμῖν – vagyis: Ázsiában esett nyomorúságunk helyett: a nyomorúság, mely Ázsiában esett meg velünk. Kálvin átveszi a javaslatot.

¹⁸Kálvin: *ut de vita quoque anxii essemus*; Vulgata: *ut taedere nos etiam vivere*; Erasmus: *desperavimus etiam de vita*.

¹⁹ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχίκαμεν. Fordításában Kálvin szó szerint hozza az ἀπόκριμα szót: *sententia mortis*. Vulgata: *responsum mortis habuimus*. Lásd magyarázatánál.

²⁰*Id fit pro vestra consolatione*, vö. Erasmus, ad loc.

²¹θλίψις.

De ha arra a fajta vigasztalásra gondolunk itt, amely felsegíti a szomorúságtól megkönnyebbült emberi lelket, megértjük Pál gondolkozását. Például: Pál szinte holtan rogyott volna össze megannyi nyomorgattatása alatt, ha vigasztalásával Isten meg nem bátorította volna, és lelki nyugalmát vissza nem adta volna. Így a korinthusiak az ő szenvedéseiből lelkierőt és bátorságot nyernek, példája pedig megvigasztalja őket.

Most foglaljuk össze az egészet. Pál látta, hogy sanyargattatásait egyesek alapul vették arra, hogy megvessék; ezért a korinthusiakat megóvándó ettől a tévedéstől, először is rámutat, hogy jobban becüljék őt, mert abból hasznuk van, azután társaivá teszi őket, hogy nyomorgattatásait bizonyos mértékben tekintsék a magukéinak is, mintha azt mondaná: akár nyomorgattatásokat szenvedek, akár vigasztalást nyerek, az mind a ti üdvötökre van, és szilárdan remélem, hogy élvezni fogjátok ennek a hasznát. Mert Pál megpróbáltatásai is és vigasztalásai is olyanok voltak, hogy a korinthusiak épülésére szolgáltak, feltéve, ha a korinthusiak önként meg nem fosztják magukat azok gyümölcsétől. Kijelenti tehát, hogy annyira meg van győződve korinthusiak felől, hogy biztosan reméli: nem hiába, hanem üdvükre nyomorgattatik és kap vigasztalást. Az álapostolok teljességgel Pál megvetésére igyekeztek elcsavarni, ami vele történt. Ha elérték volna, amit akartak, hasztalanná és hiábavalókká lettek volna azok a nyomorgattatások, amelyeket üdvükre szenvedett. És akkor semmit sem használtak volna nekik a vigasztalások sem, amelyekkel az Úr megbátorította őt. Az efféle mesterkedésekkel állítja szembe nyilvánvaló bizodalját. Pál nyomorgattatásai a hívők vigasztalására szolgáltak, mert amikor látták, hogy milyen örömet vállalja és mekkora kitartással hordozza azt a sok nyomorúságot az evangéliumért, ebből erőt merítettek. Mert valljuk ugyan, hogy az evangéliumért el kell viselnünk a nyomorgattatásokat, ám gyengeségünk tudata miatt remegünk, és azt hisszük, hogy nem fogjuk elbírní azokat. Ekkor kell segítségünkre jönniük a szentek példáinak, hogy bátrabbakká tegyenek minket. Másfelől, Pál egyéni vigasztalása az egész gyülekezetre kiáradt, mivel megértették, hogy Isten, aki őt a szükségben megtartotta és megbátorította, őket sem fogja a legkevésbé sem magukra hagyni. Így mindkét módon szolgált az üdvösségüket, s ez az, amit mintegy zárjelben közbeszúr: *ami hathatós ugyanazon szenvedések elviselésére stb.* Ezt a részt ugyanis magyarázatoképpen akarta hozzáfűzni, nehogy azt gondolják, hogy semmi közülük azokhoz a sanyargattatásokhoz, amelyeket egyedül viselt el. Erasmus cselekvő értelemben fogta fel az ἐντροπυμένης parti-

cipumot,²² de sokkal jobban megfelel a szenvedő értelem, mivel Pál éppen azt akarja kifejtteni, hogy minden az üdvösségükért történik vele. Azt mondja tehát, hogy bár csak ő szenved, de szenvedései a korinthusiak üdvösségének előmozdítására szolgálnak, nem mintha ezek bűnökért való engesztelések vagy áldozatok volnának, hanem mert megerősítve építik őket. A vigasztalást pedig azért köti össze az üdvösséggel, hogy megjelölje az üdvösség elnyerésének módját.

7. *Tudván, hogy amiképpen.* Ámbár az alapostolok rágalmai egy időre megragadták a korinthusiak némelyikét, akik ezért tiszteletlenül gondolkoztak Pál felől, mikor látták, milyen gyalázatos bánásban részesíti a világ, Pál mégis részestársainak tekinti őket a nyomorgatásaiban is és a vigasztalás reményében is; vagyis anélkül igazítja helyre alávaló és rosszindulatú vélekedésüket, hogy nyíltan megfeddené őket.

8. *Mert nem akarjuk, hogy ne tudjátok.* Megemlíti, mennyire nagyok és súlyosak a küzdelmei, hogy ebből még jobban kitűnjék a győzelem dicsősége. Első levele elküldése óta nagy veszélyek között hanyódot, és kemény támadásokat állt ki. Valószínű, hogy itt azt a történetet érinti, amelyről Lukács az ApCsel 19,23kk-ben szól, aki ott ugyan nem emeli ki annyira a válságos helyzet nagyságát, de amikor közli, hogy az egész város nyugtalankodott,²³ abból könnyen következtethetünk egyebekre is. Tudjuk ugyanis, milyen következményekkel szokott járni a néplázadás, ha egyszer fellángolt. Pál jelzi, hogy ez az üldözés őt mérték felett terhelte, aztán ereje felett is, azaz annyira, hogy nem volt képes annak terhét elviselni. A hasonlatot azokról veszi, akik roska-doznak a teher súlya alatt, vagy a hajóról, amely elmerül a túlságos megterheltség miatt – nem mintha ő elmerült volna, hanem mert úgy érezte, hogy elfogy az ereje, hacsak az Úr meg nem újítja azt.

Az életünk felől is aggodalomban voltunk. Azaz: azt hittem, már-már az életnek is vége van, vagy legalábbis minden reményem elfogyott. Így szokták magukat érezni azok, akik mindenfelől körülzárva nem találnak menedéket. Vajon tehát Krisztusnak e bátor katonája és vitéz bajnoka annyira magára maradt volna, hogy már a halált várta? Mert a ránehezülő nyomás okát annak tulajdonítja, hogy nem bízott az életben. Már említettem, hogy Pál itt az erejét nem Isten segítségével, hanem a saját tehetségének érzése szerint méri. Az pedig nem kétséges, hogy minden emberi erő alá van vetve a halál borzalmának. Szükségképpen tehát a szentek is veszélyt tapasztalnak kevéske erejük miatt, hogy a saját gyengeségük figyelmeztesse őket: teljességgel Istentől

²² ἐνεργουμένης – az ἐνεργεῖω igéből – quæ operatur.

²³ ApCsel 19,29.

függenek, amint Pál folytatja is. Mindazáltal az ἐξαπορεῖσθαι igét, amit Pál említ, szívesebben érteném *remegő aggodalomként*, mintsem úgy, ahogy Erasmus fordítja, „kétségbeesés”-nek,²⁴ mert Pál itt semmi egyebet nem akar mondani, mint azt, hogy végső szorultságba került, úgyhogy semmi lehetősége sem volt életének megtartására.

9. *Sőt mi magunk kimondtuk önmagunk fölött a halálos ítéletet.* Ez volta-képpen a megszokott kifejezés helyett áll: elszántam vagy eltökéltem magamat a halálra. Csakhogy a hasonlatot azokról veszi, akik, miután halálra ítélték őket, semmi egyebet nem várnak már, csak a haláluk óráját. Mindazáltal azt mondja, hogy ezt az ítéletet önmagától hozta saját magáról, amivel azt fejezi ki, hogy a saját véleménye szerint szánta magát halálra, nehogy úgy tűnjék, mintha Isten kijelentéséből vette volna azt. Tehát több ez az elhatározás, mint az az ἐξαπορεῖσθαι,²⁵ amit az imént említett, mivel ott az élete felőli kétségéről, itt a biztos halálról van szó. De legfőképpen mindennek célját jegyezzük meg, amit majd idecsatol: olyan kényszerűségbe került, hogy már nem bízhatott magában. Nem fogadom el, amit Chrysostomus mond, hogy az apostolnak nem volt szüksége ilyen orvosságra, hanem magát mintegy képzelt példa gyanánt állítja mások elé.²⁶ Hiszen ember volt, és kiszolgáltattott a közös emberi szenvedéseknek: nemcsak fagynak és hő-ségnek, hanem a fonák bizakodásnak, a vakmerőségnek és ezekhez hasonlóknak is. Nem állítom, hogy efféle hibákban szenvedett volna, de azt mondom, hogy aggódhatott, és az volt az orvossága, amit Isten kellő időben kínált, hogy ezek ne hatoljanak el a szívéig. Ezért itt két dolgot kell megjegyezni: először, hogy annyira makacsul bizakodunk a testben, amire büszkék vagyunk, hogy ezt nem győzhetjük le másképpen, csak ha végső kétségbeesésbe jutunk. Mert amilyen gögös a test, nem szívesen enged, s nem szűnik meg fennhéjázni, csak kényszer hatására, és mindaddig mi sem hajlunk igazi alázatosságra, amíg meg nem aláz Istennek kemény keze. Másodszor, a szentekben is megvannak ennek a betegségnek a maradványai, azért Isten gyakran őket is a legvégsőkig kényszeríti, hogy minden elbizakodottságot levetkőzve tanulják meg az alázatot. Sőt, olyan mélyen gyökerezik ez a rossz az ember szívében, hogy olykor még a legtökéletesebbek sem

²⁴ Erasmus: *ut desperavimus.*

²⁵ Kálvin itt adja magyarázatát, hogy a 8. versnél miért nem éri be Erasmus fordításával.

²⁶ Chrysostomus, ad loc. (Homil. 2): *his autem verbis Paulus, non quod ipse ita affectus esset, absit hoc, sed ut alios per ea, quae de seipso dicebat, institueret, simulque etiam modestiae studio ductus utebatur.* Kálvin a francia változatban pontosít: *Il se propose aux autres comme pour exemple, non pas qu'il en fust ainsi quant à lui; példaként állítja magát mások elé, de nem azért, mintha ez történt volna vele.*

tisztulnak meg attól teljesen mindaddig, amíg Isten a halál elébe nem állítja őket. Értsük meg ebből, hogy Istennek annyira nem tetszik ez a mi elbizakodottságunk, hogy gyógyítása érdekében halálra kell ítéltetnünk.

Hanem Istenben, aki életre támasztja a holtakat. Ha előbb meg kell halnunk, hogy elvetve elbizakodottságunkat és megbizonyosodva gyengeségünkről, semmit se tulajdonítsunk magunknak, akkor az csak akkor ér valamit, ha tovább is haladunk. Vagyis azzal kezdjük, hogy már nem bízunk magunkban, ám úgy, hogy Istenben remélünk; önmagunkban összeomlunk, ám úgy, hogy az ő ereje által felemelkedünk. Pál tehát semmibe vette a testben való bizakodást, de annak helyébe mindjárt az Istenben való alázatos bizakodást teszi. *Nem magunkban* – mondja –, *hanem Istenben.* A soron következő jellemzést érveléséhez alkalmazta, ahogy a Róm 4,17-ben is, ahol Ábrahámról szól. Ugyanis hinni Istenben, *aki azokat, amelyek nincsenek, előszólítja, mint meglevőket*, és remélni Istenben, *aki a holtakat megeleveníti*: annyi, mint szem előtt tartani, hogy a semmiből teremtő Istennek hatalma van az övéit elhívni és a holtakat megeleveníteni. Azt mondja tehát Pál, hogy szemei elé tárult a halál, hogy abból még jobban megismerje Isten erejét, amely őt a halálból életre keltette. Bár sorjában az lenne az első, hogy Istent az ő bennünket fenntartó ereje szerint ismernénk el az élet szerzőjének, mivel azonban tompaságunk miatt az élet világossága gyakran elkápráztatja szemeinket, ahhoz, hogy visszataláljunk Istenhez, végső esetben szükséges szembenéznünk a halállal is.²⁷

10. *Aki ilyen nagy halálból megszabadított.* Itt önmagára alkalmazza, amit általánosságban mondott, és Isten kegyelmét hirdetve tanúsítja, hogy váradalmában nem csalatkozott, mert Isten őt magát is megszabadította a haláltól, és pedig nem közönséges haláltól. Ami a kifejezés-módot illeti, a hiperbola, amivel most az apostol él, egyáltalán nem szokatlan a Szentírásban, mert a prófétáknál is és a zsoltároknál is gyakran előfordul, de még a közbeszédben is használják. Nos, amit Pál saját magán tapasztal, azt most ki-ki alkalmazza magára!

Akiben reménykedünk. A jövő tekintetében is számít Isten jótéteményére, melyet korábban oly gyakran megtapasztalt már – és ez nem vakmerőség. Mert az Úr azzal, hogy valami részben teljesíti ígéretét, azt akarja, hogy a hátralevők felől is jó reménységünk legyen, sőt, ami kegyelmet csak kapunk tőle, azzal mind mint valami biztosítékkal vagy foglalóval erősíti meg ígéreteit. Pál ugyan nem kételkedett

²⁷A francia változat figyelembevételével: *Il nous est nécessaire pour estre amenez à Dieu, d'estre réduits à telle extrémité que nous voyons la mort presente deuant nos yeux.*

abban, hogy Isten, akarata szerint, vele lesz, mégis arra buzdítja a korinthusiakat, hogy könyörgéseikben kérjék Istentől az ő megtartását. Azzal ugyanis, hogy biztosra veszi segítségüket, bizonyágtétele buzdító erővel hat, s azt fejezi ki, hogy nemcsak kötelességből fogják ezt tenni, hanem eredményesen is. Könyörgéseitek – mondja – segíteni fognak minket. Isten ugyanis nem akarja, hogy eredménytelen legyen a kölcsönös közbenjárás tiszte, amellyel felruház minket. Ösztönözön ez minket egyrészt arra, hogy ha valami szükség gyötör, kérjük testvéreink közbenjárását, és viszont legyünk mi is a segítségükre, hiszen tudjuk, hogy ez a szolgálat nemcsak Istennek tetsző, hanem hasznunkra is van. És nem is bizalmatlanság az, hogy Pál a testvérei támogatásáért esedezik, hiszen ahogy biztos volt abban, hogy Istennek gondja lesz az ő jólétére, még ha semmiféle emberi segítsége sem lesz, éppúgy tudta azt is, hogy Isten tetszése szerint való, hogy a gyülekezet könyörgése által segítse meg őt. Az ígéreteket is hallotta, hogy az ilyen támogatás nem lesz hiábavaló. Nem akarván tehát elszalasztani semmiféle neki ígért isteni segítséget, arra kéri testvéreit, hogy könyörögjenek az ő jólétéért. Summa: kövessük Isten ígését, vagyis engedelmeskedjünk az ő parancsainak, és ragaszkodjunk ígéreteihez; amit semmi esetre sem tesznek azok, akik a halottak pártfogásához folyamodnak, hiszen nem érik be az Istentől rendelt segítségekkel, hanem új segítséget kívánnak, amit a Szentírásnak semmiféle bizonyossága nem támaszt alá.²⁸ Az ugyanis, amit a Szentírásban a kölcsönös közbenjárásokról olvasunk, semmiképpen nem terjeszthető ki a halottakra, hanem kifejezetten az élőkre korlátozódik. Gyerekes dolog hát, amikor a pápisták babonájuk leplezésére csavarják el ezeket a helyeket.²⁹

11. *Hogy a sokak által nekünk adatott kegyelmi ajándékért.* Pál szavai meglehetősen bonyolultak, ezért a magyarázók eltérően értelmezik.³⁰ Nem fogok bele mások fejtegetéseinek cáfolgatásába, de ez nem is szükséges ahhoz, hogy az igazi és természetes értelem előttünk álljon. Azt mondta, hogy a korinthusiak könyörgései segítségére lesznek. Most hozzáteszi a második gyümölcsöt, ami éppen az előbbiből fog származni. Ez a gyümölcs pedig Isten dicsőségének még tündöklőbb ragyogása. Így szól ugyanis: mindazt, amit Isten rám ruház, mint sokak nyereségét fogják sokan dicsérettel magasztalni; vagy: sokan fognak hálát adni értem az Istennek, mivel en-

²⁸Vö. *Augustinus*, *De vera religione*, 55.

²⁹Vö. *Inst.* 3,20,21–26, megfelelő hivatkozásokkal.

³⁰Az eltérő értelmezéseket mind *Erasmus* (Annotations), mind *Bullinger* (Commentar) bőszéggel idézi.

gem megsegítve nemcsak egynek, hanem sokaknak a könyörgését hallgatta meg. Először is, ha kötelességünk, hogy az Istennek semmiféle kegyelméért ne mulasszuk el a dicséretet, még inkább illő az ő könyörületességét hálaadással kísélni, ha meghallgatta esedezéseiteket, ahogy a zsoltár parancsolja (50,15). S nemcsak akkor, amikor magánhasznunkról van szó, hanem az egyház közös jólétéről is, vagy valamelyik testvérünkéről. Tehát amikor egymásért kölcsönösen imádkozunk és esedezünk, még inkább felragyog Isten dicsősége, mert mindnyájan hálaadással kíséjük Isten jótéteményeit, a közösek is, melyeket az egyház egész testének ad, és a sajátosakat is, melyeket egyes személyeknek ad. Ez az értelmezés a legkevésbé sem erőltetett. Bár a görög névelő³¹ látszólag elválasztja ezt a két kifejezést, hogy *sokak által* és *a nekünk adatott kegyelmi ajándék* – ez nem sokat nyom a latban, mert az összefüggő részek között sokszor találunk ilyen közbevetést; sőt, itt helyénvaló is ez a közbeszúrás az ellentétes kötőszó helyett, hiszen noha sok személytől származott [az ajándék], az mégis Pál sajátja volt.

A διὰ πολλῶν-t némelyek semleges nemben veszik, de ez ellentétben áll az összefüggéssel.³² Igen, felvethető a kérdés, miért azt mondja, hogy *sokak által*, s nem azt, hogy *sok ember által*, és akkor mire való amott a *személyek* szó?³³ Véleményem szerint ez annyi, mintha azt mondta volna: sokakra való tekintettel – mert Pál úgy kapta a kegyelmi ajándékot, hogy ekként sokan vehessék. Pál tehát azért mondja, hogy sok személy van érdekelve, mert Isten sok embert vett tekintetbe. Egyes görög kéziratokban ὑπερ ὑμῶν („értetek”) áll, s bár ez Pál felfogásától és a szövegösszefüggéstől távol állónak látszik, mégis jól értelmezhető ily módon: miután Isten meghallgatott titeket az én jólétemért, és a ti üdvösségetekre is, sokan fognak hálát adni a ti nevetekben.

12. Mert a mi dicsekedésünk ez – ez lelkiismeretünk bizonyossága –, hogy őszintén és Isten tisztaságával,³⁴ nem testi bölcsességgel, hanem Isten kegyelmével forgolódtunk a világon, kiváltképpen pedig köztetek. 13. Mert nem írunk nektek mást, mint amit olvastok, vagy el is ismertek, sőt remélem,

³¹ τὸ – Kálvin a görög szórendre utal: ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα...

³² Vö. Pellikan, ad loc.

³³ Tudniillik: πρόσσωπον. Kálvin a két tag különbségre utal: ἐκ πολλῶν προσώπων – διὰ πολλῶν.

³⁴ Vulgata: in simplicitate cordis et sinceritate Dei. Kálvin Erasmus javaslatát követi: in simplicitate.

hogy végül el fogtok ismerni; 14. amint némi részben el is ismertétek rólunk, hogy dicsekvésetek vagyunk, amiképpen ti is nekünk az Úr Jézus napján.

12. Mert a mi dicsekedésünk. Okát adja, miért kéri, hogy mindenki tartsa fontosnak az ő jólétét: azért, mert egyszerően és becsületesen forgolódtunk mindnyájuk között. Tehát méltán kellene kedvelniük őt, és durva érzéketlenség volna, ha nem törődnének azzal, hogy az Úrnak ilyen szolgája sokáig él-e épségben az egyház javára. Mintha azt mondaná: úgy viselkedtem mindenütt, hogy nem csoda, ha a derék emberek mindnyájan elfogadnak és szeretnek. De most levelem címzettjei miatt tér át a saját feddhetetlenségének hirdetésére. Az ugyanis nem elég, ha valakit az emberek ítélete igazol. Ráadásul Pált igen bántotta némelyek igazságtalansága és rosszindulatú ítélete, vagy még inkább romlott és elvetemült részrehajlása. Ezért most a saját lelkiismeretét hozza fel tanúbizonysággul. Vagyis mintha magát Istent idézné tanúul, vagy az ő ítélőszéke előtt szólna. De ha Pál a saját feddhetetlenségével dicsekedik, hogy illik ez össze azzal a kijelentésével, hogy: *aki pedig dicsekedik, az Úrban dicsekedjék* (2Kor 10,17)? Továbbá: ki lehetne annyira feddhetetlen, hogy dicsekedni merészkedhetne Isten előtt? Először is, Pál nem helyezkedik szembe Istennel, mintha feddhetetlensége a saját tulajdona volna, vagy tőle magától származnék; másodszor, üdve-java alapját nem önnön feddhetetlenségben látja, és reményét sem arra építi. Harmadszor, úgy dicsekszik Isten ajándékaival, hogy közben Istent magasztalja azok egyedüli szerzőjeként, és mindent neki tulajdonít. Ez a három feltétel kell ahhoz, hogy a hívők jogosan dicsekedhessenek Isten összes jótéteményével; a hitetlenek viszont még Istennel is csak hamisan és fonákul dicsekszenek. Tehát először is minden jót Istennek köszönjünk meg, és semmit se tulajdonítsunk magunknak; azután maradjunk meg azon az alapaton, hogy üdvösségünket egyedül Isten könyörületességétől remélhetjük; s végül egyedül őbenne nyugodjunk meg, mint minden jónak szerzőjében: s akkor istenfélő módon dicsekedhetünk bármi jóval.

Isten tisztaságával. Az isteni tisztaságot olyan értelemben veszi itt, mint a Róm 3,23-ban Isten dicsőségét. Ugyanaz, mint a Jn 12,43-ban Isten dicsérete és az emberek dicsérete. Akik az emberek dicséretét szeretik, az emberek előtt akarnak valaminek látszani, vagy azt szeretnék, hogy az emberek tartsák őket valaminek; Isten dicsérete az, ami megáll Isten előtt. Pál tehát nem éri be azzal az állítással, hogy őszintesége nyilvánvaló az emberek előtt, hanem hozzáteszi, hogy az így van Isten előtt is.

Az εὐλικρίνεια szó (amit én tisztasággal fordítottam) közel áll az őszinteséghez, mert a világos és őszinte cselekvési mód abban áll, hogy mintegy megvilágítja az emberi szívet.³⁵ Mind a kettő szemben áll a színlelő ravaszsággal és az alattomos szándékokkal.

Nem testi bölcsességgel. Ez itt sajátos elővételezés,³⁶ mert önként beismeri, sőt leszögezi, hogy híjával volt annak, amit elvártak volna tőle; ám hozzáteszi, hogy fel volt ruházva Isten kegyelmével – az pedig messze kitűnőbb. Megvallom – mondja –, hogy híjával voltam a *testi bölcsességnek*, de fel voltam szerelve Isten erejével, s ha valaki ezzel nincs megelégedve, ám kisebbítse apostolságomat. Ha pedig semmit sem ér a testi bölcsesség, akkor esetemben semmi sem hiányzik a biztos dicsérethez. Testi bölcsességnek nevezi mindazt, ami Krisztust mellőzve biztosítaná nekünk a bölcsességért járó megbecsülést. Lásd ehhez az első levél első és második részét. Ennélfogva Isten kegyelmén, amit itt szembeállít a testi bölcsességgel, azt kell értenünk, ami felülmúlja az ember természetét és képességeit – vagyis ez a Szentlélek ajándéka, amely Isten erejét teszi nyilvánvalóvá a test gyengeségei közepette.

Kiváltképpen köztetek. Nem mintha másutt kevésbé lett volna ennyire hiteles, de miután Korinthusban több időt töltött, számosabb és gazdagabb jelét adhatta hűségének, hogy a többi alkalmat ne említsem. Mégis, most nyomatékkal hangsúlyozza ezt, mintha azt mondaná: nincs szükségem máshonnan vett bizonyítékokra, hiszen mindezt ők tanúsíthatják a leginkább.

13. *Mert nem írunk nektek mást.* Itt közvetve megrója az álapostolokat, akik mértéktelen dicsekvéssel kellették magukat, holott erre csekély vagy éppen semmi alapjuk nem volt; és egyúttal szembeszáll a rágalomokkal, nehogy valaki úgy fogja fel a dolgot, hogy a kelletténél többet követel magának. Azt mondja tehát, hogy nem mond dicsérő szót arról, amit ne bizonyíthatna tetteikkel, s ennek éppen a korinthusiak a tanúi. Egyébiránt a többértelmű kifejezések miatt rosszul értelmezték ezt a helyet. Ἀναγινώσκεις – görögül olykor azt jelenti, hogy „olvasni”,³⁷ máskor viszont azt: „érteni”.³⁸ Ἐπιγινώσκεις – görögül olykor azt jelenti: „beismerni”,³⁹ máskor pedig azt, amit latinul sajátosan azzal fejeznek ki, hogy „elismerni”,⁴⁰ mint például amikor a jo-

³⁵ Kálvin a görög szó etimológiai értelmét építi magyarázatába, lásd még 1Kor 5,8 és 2Kor 2,17.

³⁶ *Occupatio* – retorikai eljárás, a lehetséges ellentétek megelőlegezése.

³⁷ *Legere*.

³⁸ *Recognoscere*.

³⁹ *Cognoscere*.

⁴⁰ *Agnoscere*.

gászok azt mondják: valaki magáénak ismer el egy gyermeket, ahogy Budaeus is megjegyezte.⁴¹ Ilyen módon az ἐπιγινώσκεις több, mint az ἀναγινώσκεις. Ekképpen tehát olvasni (felismerni – *recognoscere*), azaz valami felől arra a hallgatag, belső meggyőződésre jutni, hogy igaz, még nem jelenti azt, hogy beismerni (*agnoscere*), azaz beleegyező készséggel elismerni.

Vizsgáljuk meg most Pál szavait. Némelyek így olvassák: Nem egyebet írunk, mint amit olvastok és elismertek (*agnoscitis*),⁴² de világos, hogy ez felette ügyetlen, hogy ne mondjam: értelmetlen megoldás. Mert amikor Ambrosius úgy enyhíti, hogy: nemcsak olvassátok, hanem fel is ismeritek (*agnoscitis*)⁴³ – bárki láthatja, hogy ez teljesen távol esik a szavak értelmétől. Az én értelmezésem világos és magától adódik, s az olvasókat eddig csak az gátolta ennek felismerésében, hogy a szó különböző jelentése megtévesztette őket, így elmentek mellette. Summa: Pál azt mondja, hogy ő nem közöl egyebet, csak ami a korinthusiak előtt ismeretes és tudvalevő, sőt, amiről ők maguk is képesek bizonytságot tenni. Az előbbi a *recognoscere* fejezi ki, vagyis tapasztalatból meg vannak győződve, hogy a dolog úgy van, az utóbbit az *agnoscere* adja vissza, amikor az igazságot elismerik.

Sőt remélem, hogy végül. A korinthusiak még nem tértek vissza teljesen a józan észhez, hogy igazságosan és méltányosan mérlegelve vizsgálják meg Pál hűségét, de már kezdtek javítani valamit fonák és rosszindulatú ítéletükön; ezért jelzi, hogy a jövőre nézve jobb reménye van. Némi részben – mondja – már elismertetek, s remélem, hogy jobban és jobban el fogjátok ismerni, hogy milyen voltam, s hogyan viseltem magamat közöttetek. Ebből még világosabban kitűnik, hogy mit értett az ἐπιγινώσκεις ige alatt. A magukba szállás idejére vonatkozik ez, mert kezdetben teljesen és igazán elismerték, később azonban a hamis beszédek homályba burkolták a helyes ítéletet, végül aztán valamennyire kezdtek visszatérni a józan észhez.

14. *Hogy dicsekvésetek vagyunk.* Röviden már érintettük, hogy mi módon szabad dicsekedniük a szenteknek Isten jótéteményeivel, tudniillik ha egyedül Istenben nyugszanak meg, és nem tekintenek más célra. Így Pál dicsekedése istenfélő volt, mert szolgálata révén a Krisztus iránti engedelmességre kényszerítette a korinthusiakat; a korinthusiak dicsekedése pedig az volt, hogy egy ilyen apostol oktatta őket ilyen nagy becsülettel és hűséggel; márpedig ez nem mindenkivel

⁴¹ Budaeus, C.L.G. (331,41).

⁴² Erasmus, Bullinger.

⁴³ Ambrosiaster, ad loc.: non solum litteris cernerent, sed operibus eius manifesta haberent.